

OSMANLI ARAŖTIRMALARI

II

NeŖir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

II

İstanbul - 1981

OTUZ YIL SAVAŞLARI DÖNEMİNDE OSMANLI VE AVUSTURYA İMPARATORLUKLARININ POLİTİKASI*

Georg Wagner

Avusturya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında yaklaşık 300 yıl süren ve dünya tarihi açısından büyük önem taşıyan çarpışmalar, Osmanlıların 1463-1479 Osmanlı-Venedik savaşı sırasında Avusturya içlerine yaptıkları akınlarla başlar ve 4. Ağustos 1791 tarihli Sistow (Ziştovi) Barış Antlaşmasına değin sürer. 1477/78 de Drau nehrinin yukarılarına, Pustertal'e kadar uzanan akın ile, I. Maximilian'ın 1493 Eylülünde Hırvatlara - Hırvatlar 9 Eylül günü Udbin'de kanlı bir yenilgiye uğramışlardı - yardım etmek amacıyla çıktığı «Türk Seferi», yukarıda sözü geçen savaşlar arasında yer alır. Avusturya açısından bakıldığında, askerî tarih bakımından bu karşılaşmalar, bir savunma dönemiyle (1493-1664) bir saldırı dönemine (1683-1791) ayrılır. Bu savaşlarda başlangıçta zayıf durumda olan Avusturya, giderek büyük bir güce dönüşmüş, 26 Ocak 1699 tarihli Karlofça Antlaşmasıyla da Macaristan ve Transilvanya'nın tamamını kazanmıştır. Söz konusu savaşlarda Avusturya çoğu kez kendisinden iyi ya da üç kat daha güçlü bir düşmanla çarpışmak zorunda kalmıştır. Burada Avusturya kuvvetlerinin, müttefiklerinin kendisine sağladığı askerlerle birlikte Türklerden daha az olduklarını söylemek istiyoruz. 12 Eylül 1683 tarihinde Viyana önlerinde yapılan savaşta da Avusturya ordusu, sayıca kendisine yardıma gelen Polonya ordusundan daha güçlüydü. Ancak Polonya kuvvetlerinin başında

* Bu bildirinin Almancası, 28-30 Kasım 1979 tarihlerinde İstanbul'da Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğü ile Avusturya Başkonsolosluğu Kültür Enstitüsü'nün işbirliği ile düzenlenen Tarih boyunca Avusturya-Türkiye ilişkileri Sempozyumu'nda okunmuştur. Türkçe çeviri Avusturya Kültür Enstitüsü tarafından yapılmıştır.

Kral Sobieski bulunduğundan, Avusturya ordularının başındaki Dük V. Karl karşısında yüksek komutayı o almıştı. Bu savaşta da Kara Mustafa'nın 90.000 kişilik ordusunun karşısına Hıristiyanlar ancak 65.000 kişi çıkarabilmişlerdi. Ancak Kara Mustafa, Viyana kuşatmasını kaldırmamakta direndiğinden, askerlerinin bir kısmı Viyana önündeki siperlerde kalmıştı. Yenilgisinin nedenlerinden biri bu durumdur.

Avusturya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında yaklaşık 300 yıldan iki ya da üç kat daha güçlü bir düşmanla çarpışmak zorunda kalınırken ise daha modern bir silâhlanma (meselâ Montecuccoli sürekli olarak tüfeklerin ıslâhına çalışmıştı), daha iyi bir taktik ve nihayet daha güçlü müttefikler sayesinde giderilebilmiştir. Bu güçlenme, Babıâli'de Avusturya diplomasisine özel bir önem kazandırmakla kalmamış, aynı zamanda «*Avusturya Efsanesi*» diye adlandırılan bir efsanenin de doğumuna yol açmıştır. Prens Eugen'in 16 Ağustos 1717 tarihinde Belgrad önlerinde kazandığı zafer bile bir anlamda tam bir kumar, ya da bir «saldırıya sığınma» niteliğindedir; Prens Belgrad'ı kuşattığında, Sadrazamın bir misli güçlü olan ordusu, Prens'in arkasını kesmişti. Bu, Prusya Kralı II. Friedrich'in dediği gibi, her türlü askerî mantığa aykırı olarak kazanılmış bir zafereydi. Prens Eugen'in yenilgisi, büyük bir olasılıkla 3. Viyana kuşatmasına yol açabileceğinden, çağdaşları «*Avusturya Mucizesi*»nden söz etmişlerdir. Zamanın akışı içerisinde bu mucizeler birbirine eklendi; ancak bu mucizelerin Avusturya İmparatorluğu tarafından kurulan askerî sınır, ya da kalelerden oluşan sınır tarafından desteklendiğini de göz önünde bulundurmak gerekir. Başlangıçları 1522 ye (hatta 1493 e) kadar uzanan bu sınır, güçlü, orta ve küçük nitelikteki kalelerin Dalmasya'dan başlayarak Hırvatistan'a, Batı Macaristan'a, sonra Tuna'nın kuzeyinden, dağ kentlerinden geçip Transilvanya'ya kadar uzanan bir kuşak halinde ve özellikle 1564 ten sonra takviyesiyle oluşturulan bir sınırdır. Askerî sınırdaki yer alan kaleler, uzun yürüyüş yoluna karşın her zaman erken davranan Türk ordularını Macaristan'da durdurmuş ve Viyana'yı birkaç kez kuşatılmaktan kurtarmışlardır. 1532 de Güns, 1566 da Zigetvar, 1594 te Raab ve 1663 te Neuhaeusel kalelerinin faaliyetleri, bunun örneklerini oluşturur. 1683 yılında Kara Mustafa Viyana'ya giderken, Raab ve Komorn kalelerini almaksızın, tehlikesizce arkada bırakabilece-

ğini sanmak gibi büyük bir hata işlemiştir. Ancak Türk ordusunun ikmal ve destek yolları daha sonra hep bu kalelerden kesildi.

Ancak «*Mucize*» inancı, bu askerî sınırın varlığına rağmen sonraki dönemlerde de varlığını korumuş ve doğru kaynaklarına, meselâ Evliya Çelebi'ye de geçmiştir. Bu efsaneye göre ortada akıl yolu ile açıklanamayacak bir durum vardır; iman sahibi hristiyan için burada Tanrının hikmeti ortaya çıkmaktadır. Raab kalesi 27 Eylül 1594 tarihinde Ferdinand von Hardegg'in teslim olmasıyla Sadrazam Sinan Paşa'nın eline geçtiğinde, Viyana korkudan titremiştir; ancak Sadrazam Raab'ta kalıp da ilerlemeyince, yalnız Avusturyalılar değil, ama Venedikliler de «*Tanrının Sadrazamın beynini bulduğunu*» söz ettiler. Reichstag'ta da aynı görüş dile getirildi. Çünkü Viyana surları o sırada berbat bir halde olduğundan, kuşatıldığı takdirde mutlaka düşerdi. Sadrazam, sonradan kendini mazur göstermek için kentin surlarının o halde olduğunu bilmediğini ileri sürdü. 1663 yılında, Tuna'nın kuzeyindeki Neuhaeusel düştüğünde de aynı durum tekrarlandı. Bu kez Sadrazam Köprülü Ahmet Paşa, daha fazla ilerlemedi. Oysa Viyanalılar büyük kitleler halinde Kuzey'e, Linz'e doğru kaçmaya başlamışlardı bile. Bir «*Avusturya Mucizesi*» daha gerçekleşmişti. Ama bu mucizenin bir önmucizesi de vardı : 1529 yılında Osmanlıların en büyük padişahı I. Süleyman, başka deyişle Kanunî Sultan Süleyman, üç hafta kuşatmasına rağmen Viyana'yı alamamıştı. (25 Eylül-15 Ekim 1529).

Bu kuşatmadan bu yana Macaristan ve Transilvanya için verilen mücadelede (bu mücadele, 19 Haziran 1547 tarihli İstanbul antlaşmasında Avusturya'ya 30.000 duka altını gibi yıllık bir vergi yüklemişti) bu uzun ve hep yeniden alevlenen askerî mücadelede Osmanlılar hep ağır basmışlardır; Osmanlı İmparatorluğu, 1541 den beri Macaristan'ın üçte ikisinden fazla bir bölümünü egemenliği altında bulundurmaktaydı. Onbeş yıl süren ve aslında Bosnalı Hasan Paşa'nın 1591 Ağustosundaki saldırısıyla başlayan Türk Savaşı (1593-1606), 11.Kasım.1606 tarihinde yapılan ve aslında 20 yıl süreli bir mütareke niteliğini taşıyan Zitvatorok antlaşmasıyla, Avusturyalıları Türkler karşısında buldukları daha aşağı durumdan ancak kısmen kurtarabildi.

Elde güvenilir tercümanların bulunmaması, Babıâli ile büyük çekişmelerin doğumuna yol açtı; bu çekişmeler daha sonra yapılan ve hepsi de Zitvatorok antlaşmasına atıfta bulunan bir dizi antlaş-

ma ile ancak çok az ölçüde giderilebildi. İmparator Matthias'ın adamı olan Kardinal Melchior Klesl, bu eksikliği anlayarak İstanbul'daki elçilikte iki gencin tercüman olarak yetiştirilmesini sağladı. Bunların sayısı 1645 yılında III. Ferdinand tarafından dörde yükseltildi; bu çabalar, tercüman enstitüsü diye sürekli bir kuruluşun oluşturulmasına, daha sonra da Şarkiyat Akademisinin kurulmasına yol açtı.

Zitvatorok antlaşmasıyla, Babıali tarafından sürekli ihlâl edilen belli bir eşitlik sağlanmıştı. Bir kere Avusturya İmparatoruna da «Çasar» ünvanı verilmişti. Ayrıca bundan böyle karşılıklı olarak gönderilen ve kültürel önemi Karl Teply tarafından belirtilmiş olan («*Türkische Gesandtschaften nach Wien, 1488-1792*», 1976) büyükelçilik heyetlerinin Gran ile Komorn arasındaki sınırda değiştirilmesi, barış müzakerelerinde sınırda karma komisyonla çalışılması (bu arada Budin Paşasına barış müzakerelerinin yönlendirilmesi açısından büyük bir rol düşüyordu, bu nedenle kendisinin kazanılması gerekiyordu) söz konusu eşitlik bir dereceye kadar belirginleşmekteydi. (Eskiden bu gibi işler için İstanbul'a kadar gidilmesi gerekiyordu.) Ama aynı eşitlik belli sorunlar ortaya çıktığında yine tehlikeye giriyor ve tartışma konusu oluyordu. Örneğin vergi konusunda durum böyleydi.

Zitvatorok Antlaşmasının Türkçesinde «*bir defaya mahsus olmak üzere*» kaydıyla 200.000 florinlik bir armağan koşulu, bu kayıt altında yer almamıştı. Bundan ötürü Osmanlılar her fırsatta, gerek 14 Temmuz 1615 tarihli Viyana antlaşmasından sonra, gerekse -Zitvatorok antlaşmasının yetersiz kalan düzeltmeleri niteliğini taşıyan bundan sonraki antlaşmalarda (27 Şubat 1618 Komorn, 26 Mayıs 1625 Gyarmath, 13 Eylül 1627 Szöny, 19 Mart 1642 Szöny) sürekli olarak 200.000 florin istediler. Bu, üstü kapalı bir vergi niteliğindedi. Bu talepler her defasında yüksek para armağanları kararlaştırılmak suretiyle karşılandı. Ayrıca sözde Gran ile öteki Türk kalelerine ait olan ve Türklerin yayılma alanında bulunan köylere ilişkin olan, 1606 dan beri tartışmalı bulunan köylerin durumu da sürekli çekişmelere neden oldu. 5-6 bin kişilik kuvvetlerle ve hafif toplarla yürütülen sınır savaşları, bir savaş nedeni sayılmıyor, bunun için ayrıca savaş ilânına gerek duyulmuyordu.

30 Yıl savaşları döneminde, yani Avusturya'nın çok büyük güçlüklerle karşı karşıya olduğu bir dönemde Türklerle gerçek büyük

savaşların yapılmamış oluşunun tek nedeni, «*Avusturya Mucizesi*» değildir. Meselâ, Venedikli Sebastian Venier, Avusturya'nın Reich prenslerinden yardım alabilmesi imkânsız olduğu için, Osmanlıların bu dönemde öldürücü darbeyi vurmamalarını bir mucize olarak nitelendirmiştir. Oysa Habsburg imparatorluğunun en güç dönemlerinde (1618/19 ve 1630-1640), Osmanlı İmparatorluğu da bir yandan Yeniçeri isyanları yüzünden (meselâ 1622 deki ayaklanmada, henüz 17 yaşında olan Sultan II. Osman öldürülmüştü), öte yandan da İranlılarla yapılan sürekli savaşlar yüzünden (bunların en kanlısı IV. Murad zamanında yapılmış ve 1639 da Bağdat'ın alınmasıyla sonuçlanmıştı) geniş ölçüde felce uğramıştı. Ayrıca oldukça pahalı bir yol olan elçilik heyetleri yolu ile de Avusturya diplomasisi, Osmanlıların başkentinde önemli başarılar elde etmiştir. Hermann Graf Czernin von Chudenitz'in (1576-1651) birinci elçilik heyeti, - ki kendisi doğu tecrübesinden ötürü «*Türkçük*» diye anılır -, Hans Georg Graf Kufstein'in 1627/28 yıllarındaki elçilik heyeti ve nihayet Czernin'in 1644/45 yıllarındaki - bu dönem, Richelieu'nün İsveç ve Transilvanya ile birlikte Avusturya'yı kuşatma politikasından ötürü Avusturya'nın en güç dönemlerinden biridir - ikinci elçilik heyeti bunun örneklerini oluşturur. 1644/45 tarihli elçilik heyeti, gerçekten «*Avusturya Mucizesi*» gibi görünen olaylarla çevrili olduğundan, bu elçilik heyeti üzerinde ayrıca duruyoruz.

Czernin, 29 Haziran 1644 tarihinde 136 kişilik heyeti ile Viyana'dan yola çıktı. İki olay, görevini yerine getirmesini neredeyse imkânsız kılacaktı. Morava'yı geçerlerken Sultana götürülen tüm armağanların yitirilmesi tehlikesiyle karşılaşıldı; bunun ardından Czernin ağır hastalandı. Sonunda kendisini ağır hasta durumda padişahın huzuruna çıkardılar. Padişah, Czernin'in gelebileceğine - ki savaş ya da barış, bu gelişeye bağlıydı - inanmamıştı. Czernin, 16 Kasım 1644 tarihinde Sadrazam'ın huzuruna ilk kez çıktığında, Sadrazam kendisinden 400.000 florin istedi. Bu talebin gerekçesi, bir önceki 200.000 florinin, Sultan Murad'ın ilgilenmemiş oluşu nedeniyle, henüz ödenmemiş olmasıydı. Czernin güncesinde başlangıçtan Avusturya'ya karşı bir kara savaşından yana olan İstanbul'daki atmosferin nasıl bunun yerine sultanın önemli bir kalyonunu ele geçirmiş olan Maltalılara karşı bir deniz savaşından yana kaydığını yazmıştır. Bu arada Malta'nın koruyucusu olan Venedik, bunun bir ba-

hane olduğunu ve savaşın aslında Venediklilerin elindeki Girit'e yöneleceğini sezmişlerdir.

Sultan İbrahim'in sonunda Avusturya'ya bir kara savaşı yerine Venedik'e karşı bir deniz savaşını seçmesi olayı, Czernin'in 25 Ekim 1644 tarihli kaydına göre şöyle olmuştur (Czernin daha önce, 18 Ekim'de Sultan'a ilk ziyaretini yapmış ve bu ziyaret başarılı olmuştur) : *(Gelen habere göre Kızlar Ağası, yanında her iki cinsten çok sayıda insan, ve büyük hazineler olduğu halde, bir kalyon ve altı başka gemi ile birlikte Malta kadırgalarının eline geçmişti. Bunun üzerine müthiş öfkelenen sultan, oç almaya yemin ederek hemen Top-hane'ye gitti, kadırgaların, kalyonların ve öteki gemilerin derhal donatılmasını emretti. Ayrıca Yakın Doğuya, Mısır'dan Cezayir'e kadar her tarafa emir yollayarak ilkbahara kadar hazır olmalarını ve belirtilen yerde olmalarını söyledi.)*

Bundan sonra Avusturya ve Venedik elçileri arasında bir yarış başladı. Bu yarış, kimin becerikli bir diplomasi ve rüşvet yoluyla hedefine erişeceğine ilişkindi. Avusturya elçisinin amacı, barışın uzatılmasını ve sultanın bir kara savaşından vazgeçmesini sağlamaktı; Czernin önemli Türk birliklerinin Belgrad ve Budin'e kaydırıldığını görmüş, dolayısıyla savaşın Avusturya'ya yönelme tehlikesinin bulunduğunu anlamıştı. Venedik elçisinin amacı ise Sultanı Girit'e, dolayısıyla Venedik'e yönelebilecek bir deniz savaşından caydırıp, Malta'nın koruyucusu sıfatıyla, bir kara savaşına razı etmektir. (Czernin'in yazdığına göre Venedik, bu şıkkı Avusturya'ya önermiş, ama sonuç alamamıştır.) Bu arada Czernin ile Venedik elçisi Cavaliere Soranza arasındaki ilişkiler hiç te kötü değildi. İmparator III. Ferdinand, 27 Haziran 1644 tarihli yazısında Czernin'e, İngiliz ve Venedik elçileriyle yoğun işbirliği yapmasını önermişti. Venedik ile «iyi bir antlaşma havası» içerisinde bulunduğunu belirtmişti. Czernin'in 2 Kasım tarihli notu şöyledir : *«Sayın Venedik elçisine bir ziyafet verdim. Kendisi her konuda dostça davrandı ve benimle sürekli iyi ilişkiler içerisinde kaldı. Yanında Galata'dan çok sayıda konuk ta getirmişti. Hepsinden iyi ayrıldık.»*

Her iki elçi de, aralarındaki iyi ilişkilere ve Avrupalı oluşlarının yarattığı ortak yana rağmen, görevlerinin farklılığından ötürü yollarının ayrılacağını bilmekteydiler. Bunu birbirlerine açmaktan da çekinmediler. Bu arada Sultan'ın oç alma isteği giderek artıyordu. Czernin, 19 Kasım tarihli notunda şöyle yazar : *«Artık Sultanın*

Malta'ya olan büyük öfkesinden ve Malta'ya karşı bir deniz harekâtına hazırlandığından başkaca bir şeyden söz edilmiyordu. Söylen-diğine göre, sultan nereye gitse, Malta'dan alacağı öğten söz ediyordu. Ama donanma denize açıldıktan sonra Kandiye ya da Sicilya'nın da vurulmayacağını, ya da Kalabriya ve Apulya'ya da bir akın yapılmayacağını kimse temin edemez.»

22 Kasım : «Her taraf suskunluk içersinde. Sultan Tophaneye giderek topların donatımıyla meşgul oldu. Bugün Rodos veziri dört kadirge ile İstanbul'dan hareket etti, Rodos'ta hazır bekleyecek.»

25 Kasım : «Duyduğumuza göre bugün Venedik, Fransız, Hollanda ve İngiliz elçileri Sadrazaman huzuruna çağırılmışlar; kendilerine Malta'lıların ele geçirdikleri kadirge olayında kimin suçlu olduğu ve kimin limanlarında Malta'lıları barındırdığı sorulmuş. Amaç, zararın bunlar tarafından tazminini sağlamak.»

Venedikliler ertesi günü tehlikeyi anlamışlardı. Czernin, 26 Kasım tarihinde şöyle yazmıştır : «Venedikliler, Sultanın Kandiye kalesine saldırmayacağından ötürü korkuya kapılmışlar. Duyduğuma göre para verme yolu ile savaşın deniz yerine karada yürütülmesini sağlamaya çalışmışlar. Ayrıca yine duyduğuma göre Türklerle savaşması koşuluyla, İmparator Majeste III. Ferdinand'a ipotek karşılığı büyük bir meblâğ ödünç vermek istemişler. Bunları gizli kaynaklardan öğrendim, haberlerin doğruluk derecesini bilmiyorum.»

Sultan'ın denizde güçlü olan devletleri Malta ile işbirliği yapmakla sulçaması kötü bir işaretti. Nitekim sultan sonunda duyulmamış bir hile ile (İngiliz tercümanı tehdit ettirerek) İngiliz elçisinden toplu bir ticaret gemisini aldı ve kendi hizmetine soktu (gemi o sırada malını boşaltmaktaydı); kaptana da her ay belli bir para verdi. (Czernin'in 26 Ocak 1645 tarihli notu). Üstelik bu iş, İngilizlerin büyük dikkat ve yürekliliklerine rağmen gerçekleştirildi. Czernin, İngilizlerin bu niteliklerine ilişkin olarak 27 Kasım tarihli notunda şöyle der :

«Limana İngiltere'den büyük gemiler geldi. Her birinin 40 tan çok topu vardı. Ancak gemiler Sultan tarafından alınmaktan korktuklarından, boşaltma ve yükleme işini elden geldiğince çabuk bitirmeye çalıştılar. İngilizler öteden beri Türk gemilerine ve korsanlarına teslim olmama ve kendilerini sonuna kadar savunma konusunda övgüye değer bir ustalık göstermişlerdir. Düşman gemilerinin yaklaşmasını engelleyemeyeceklerini anladıklarında, kendi cephane-

liklerini ateşleyerek hem kendilerini, hem de düşman gemilerini havaya uçururlar. Bu yüzden onlara saldırmaya kimse cesaret edemez.»

Venedik elçisiyle ilişkileri konu alan 12 Aralık tarihli not şöyledir : «*Sonunda Rakoczy'nin temsilcileri 15.000 duka altını tutarındaki vergiyi getirdiler. Venedik elçisi, sekreterini bana göndererek elçi Rakoczy'yi ziyaret ettiği takdirde bunu kötü karşılamama, Venedik Cumhuriyeti ile kendisinin Majeste İmparatora bağlılıklarının devam ettiğinden emin olmama rica etti.*»

Czernin, Venediklinin İmparatorun elçisiyle (Alexander Greifenklau) yazışmasının bu denli az oluşuna şaşırmişti. Sonunda bunu, Greifenklau'nun davranışının biraz kaba olmasıyla açıkladı. Ayrıca Greifenklau, Venedik elçisinin pek yakında geri döneceğini bilmekteydi. Bu nedenle onunla fazla yazışmanın gereği yoktu. Czernin'in 14 Aralık tarihli notu şöyledir : «*Sayın Venedik elçisi, Galata'da ve kentte bulunan ve Girit'ten sürülmüş olanların tümüne, Girit'e dönmelerini emrederek orada kendilerine ihtiyaç bulunduğunu ve iyi para verileceğini bildirdi. Döndükleri takdirde hangi suçtan sürülmüş olurlarsa olsunlar, affa uğrayacaklardı. Venedikliler, Sultanın, Malta'yı kuşatmak için başka üssü bulunmadığından, Girit'e gelmesinden korkuyorlar.*»

Venedikliler ile iyi olan ilişkileri, Czernin'in (17 Aralık tarihindeki notuna göre) Venedik'e ilişkin olarak, III. Ferdinand'ın saray nazırı Kont Trautmannsdorff'a gönderdiği mektuptan da anlaşılmaktadır. Bu mektupta Czernin, Sadrazamın kendisini merak etmemesini, kendi elçilik heyetini de Czernin ile birlikte aynı zamanda Avusturya'ya göndereceğini söylediğini yazmaktadır.

Sonunda sultanın kararı belli olmuştur. Czernin'in 26 Aralık tarihli notunda şunlar vardır : «*Padişah ilkbaharda Malta'ya (gerçekte Girit'e) bir hareket düzenlemeye karar verdi. Her yana yazıp gemi ve kadırga istiyor ve büyük hazırlıklar yaptırıyor, çünkü kızlarağası ile birlikte yitirilen kadırgayı hiç unutmadı. Padişah çok sert bir insan, kimsenin kendisine karşı gelmesi mümkün değil. Bütün fermanları şaşılacak bir çabuklukla yerine getiriliyor. İnsanlar onun karşısına korkudan ölür gibi çıkıyorlar, yanından ayrıldıkları zaman ise kendilerini yeniden doğmuş gibi hissediyorlar.*»

Czernin, 31 Aralık 1644 te hisedilir bir tedirginlikle şöyle yazmıştır : «*İsveç büyükelçisinin geldiği, sürekli burada kalacağı ve Sultana, Rakoczy'ye her zaman yardım edeceğini garanti ettiği söy-*

leniyor.» İsveç, Fransa, Hollanda ve Transilvanya ile birlikte Avusturya'yı çember içerisine almaya çalışan devletti.

1645 başında bir gerileme oldu. Avusturya'ya karşı bir savaş imkânı ortadan kalkmamıştı. Czernin, 5 Ocak 1645 te şöyle yazmıştır : «Sultan, tophaneden çok sayıda büyük top getirtti, toplar uzun yıllar boyunca toprak üzerinde kalmış olduklarından, tekerleklerini ve başkaca kısımlarını düzelttirdi, kadırgalara yükletip bir yere gönderdi. Malta seferi için hazırlanıldığı söyleniyor; ama Padişah ilkbaharda hem kara, hem de deniz savaşına hazır olunmasını emrettiği için, seferin nereye olduğu kesinlikle bilinemez.

O günlerde Avusturya'ya karşı olanlar (kara savaşından yana olanlar), büyük bir ihtimalle Venedik'ten alınan yüksek rüşvetlerin de etkisiyle, Sultan'a tekrar fikir değiştirtmeye çalıştılar. Ancak bunu yaparlarken başlarıyla da oynuyorlardı. Yine aynı sıralarda büyükelçi Czernin'in iyi bir belirti diye yorumladığı bir olay oldu. Budin yöneticisi ve Avusturya dostu Osman Paşa, Rakoczy ile onun İstanbul'daki adamlarının, eski Budin serdarı Musa Paşa'nın ve Padişahın damatlarından biri olan silâhdar vezirin çabalarıyla azledilip İstanbul'a çağrılmıştı; önce zindana atılan Osman Paşa, İstanbul'a dönüşünde dost olduğu Sadrazam'ın aracılığı ile 60.000 florin karşılığı serbest bırakıldı, kısa bir süre sonra da defterdarlığa getirildi ve derhal İstanbul'da Avusturya'dan yana olanlarla ilişki kurarak onların saflarını güçlendirdi (Czernin'in 28 Ocak 1645 tarihli notu).

Czernin, yeni Budin veziri Hüseyin Paşa'yı da yeni görevine hareket etmeden yaptığı bir konuşmada kazanmayı başardı (Czernin, 200.000 florinlik yeni bir talebi gerekçeli olarak geri çevirmişti). Czernin, sadrazamın öğüdü üzerine bütün askerî meselelerde son söz sahibi olan yeni Rumeli kazaskerini de kendi yanına çekebildi. (14 ve 15 şubat tarihli notlar).

Sadrazam, 20 Ocak 1645 tarihinde Czernin ile yaptığı uzun bir konuşmada, III. Ferdinand'ın Czernin'e gönderdiği 27 Haziran 1644 tarihli talimatnâmesindeki bütün hususları onaylayacağını bildirdi. İmparator bu talimatnâmesinde Czernin'den, Osmanlı büyükelçisinin gönderilmesini (ki elçinin gönderilmesi, barışın geçerlik süresinin uzatılması demekti) sağlamasını, Rakoczy'nin savaştan alıkonmasını, onun yanında bulunan Türklerin geri çağrılmasını (ki bunların sayısı birkaç yüzü geçmiyordu) istemişti.

Czernin, bütün bu ana görevlerini yerine getirdiği kabul hakkında şöyle yazar : «*Öğleden sonra Sadrazam (Ahmet Paşa) tarafından törenle kabul edildim. Bana çok iyi davrandı ve konuşmalarından sonra şunları bildirdi : Kapitülasyonu (1642 Szöny kapitülasyonu) onaylamak, kutsal barışı ayakta tutmak için her şeyi yapacak, ayrıca bir büyük elçi atayarak benimle birlikte yollayacaktı. Rakoczy'e bundan böyle bize karşı bir girişimde bulunmaması bildirilecekti. Kendisine (Budin veziri Deli Hüseyin Paşa tarafından gönderilmiş olan) ulaşan şikâyetleri çok tuhaf karşılamıştı; bundan böyle Rakoczy'nin Budin'e gitmesi ve başkaca girişimleri yasaklanacaktı.*» Artık zarlar atılmış, Venedik paniğe kapılmıştı. Ama sadrazam, son bir baskı yöntemi daha uygulayacaktı.

Czernin, karşısındakilerin çabuk fikir değiştirebileceklerini bildiğinden, adımlarını emin atmak istedi. Bu amaçla da - bu arada imparatorundan, kendisini büyük armağanlar vermesi konusunda yetkili kılan 26 Aralık 1644 tarihli bir mektup almıştı - çeşitli yollardan dürüst bir adam olan Sadrazama kendi malı olan 6500 florin değerinde bir elmas takıyı ulaştırmayı başardı. Sadrazam, kendisine gönderilen değerli mücevheri, yeni doğan oğlu Osman için Padişaha armağan edeceğini bildirmişti. Padişah ise bu mücevheri tekrar Sadrazamına armağan etmişti. İmparatorun, Czernin'e çevresine armağanlar dağıtması için yetki veren 20 Aralık 1644 tarihli mektubunun metni gerçekten ilginçtir. Avusturya imparatoru, Avrupa'daki savaşın kendi aleyhine dönmesi ve savaş dalgasının, İsveçlilerin beklenmedik başarıları üzerine Bohemya'ya akmasıyla birlikte daha da eli açık olur. Avusturya'nın Fransızların öldürücü tehdidi altına girmesiyle birlikte imparator, Czernin'in misyonunu başarmasının artık hayatî önem taşıdığını anlar. Czernin'e yazdığı şifreli bir mektupta, Osmanlıların önümüzdeki yaz (bundan 1645 yazı kastedilmiştir) bir savaşa girmemeleri için elden gelenin yapılmasını ister ve armağan ve rüşvetlerde miktar sınırı koymaz. Böylesine sınırsız malî fedakârlık, bir hükümdarın ancak gerçekten çok zor durumda kaldığında yapabileceği bir fedakârlıktır. Bunun anlamı, barışın ne pahasına olursa olsun korunmasıdır. Çünkü Babialinin de işe karışması, Avusturya'ya öldürücü darbeyi indirecektir. Artık Avusturya'nın kaderi, Czernin'in ellerindedir. Ama o, bu ağır görevin üstesinden gelecektir.

Osmanlılarla Venedik arasındaki ilişkiler gerginleştiği ölçüde Czernin, görevini başaracağı konusunda umuda kapılıyordu. Ama Avusturya'nın başının üzerindeki Demokles kılıcı da halen ortadadır kalkmış değildi. 24 Ocak 1645 tarihli kayıt, şöyledir : «*Padişah, hangi paşaların savaşa gideceğine karar verdi. Asya'dan Sinan Paşa, askerleri ile Malta'ya gidecek. Rumeli'den de Hasan Paşa Malta'ya gidecek. Silâhdar Vezir ise deniz kuvvetlerine komuta edecek.*» Padişah'ın 4 yaşındaki kızı ile evlenmiş olan 26 yaşındaki bu Silâhdar Vezir (kendisi aslen Hirvattı) - yüksek meblâğlardan ötürü - Venediklilerden yana çıkınca, az daha başından oluyordu.

Czernin, 24 Ocak tarihli notunda şöyle devam eder : «(Avusturya'nın düşmanı ve Rakoczy'nin destekçisi olan) *Musa Paşa, Padişah'a yüksek bir bedel ödeyerek sefere gitmekten kurtuldu. Smırlarımıza doğru Budin serdari Deli Hüseyin Paşanın komuta edeceği altı sancak gönderildi. Bu, gerek duyulduğunda kullanılacak bir ihtiyat kuvvetidir.*» Czernin bu durumdan, bir kara savaşı tehlikesinin henüz geçmemiş olduğunu anlamıştı.

Czernin İstanbul'a gelmezden iki ay önce göreve gelmiş olan Avusturya dostu Sadrazam, ölen Sultan IV. Murad'ın en büyük kızıyla evli olmasına rağmen, düşmanlarının iftiraları yüzünden başını kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Sadrazam, 22 Ocakta Czernin'in verdiği elmas mücevheri «*şartlı*» olarak kabul etmişti. Belki iftiraya uğramasında bu olayın da payı vardı.

Czernin, 27 ocakta Venedik balyozunun ona yolladığı sekreterinden, Venediklilerin Padişahı bir kara savaşına razı etmek için elerinden geleni yaptıklarını öğrendi. (Padişah'ın böyle bir kara seferini - çok az ihtimalle - huzursuzluk çıkararak Kazaklara, ya da Polonya'ya düzenlemesi de mümkündür). Czernin, güncesinde Venediklilerin Girit'ten ötürü büyük korku içinde olduklarını yazmaktadır. Çünkü Türkler Malta'ya saldırdıkları takdirde Venediklilerden ya Girit limanını kullanma iznini, ya da yardımlarını isteyeceklerdir ki, her ikisi de Venedikliler için çok tehlikelidir.

Ertesi günü Czernin güncesine, affa uğrayan Osman Paşa'nın (Osman Paşa 1642 de Szöny'de Avusturya ile antlaşmayı desteklemişti) yeniden hazinenin başına getirildiğini ve kendisiyle yine eski ilişkileri kurduğunu büyük bir sevinçle yazar. (29 Ocak tarihli kayıt). Ayrıca kuzey komşuları üzerine önemli bilgiler verir : «*Bugün duyduğuma göre Moldava prensi Lupulo, smır çekişmelerinden ötü-*

rü Polonya ile Moskovitler arasında bir antlaşma yaptırmak istiyormuş. Polonya ve Moskova, Tatarları protesto etmek için Padişaha büyükelçiler yollamak niyetindeymişler; aksi takdirde başka çareler de düşünmek zorunda kalabilirlermiş!»

Czernin, Venediklilerin kazandıkları ilk başarıları da güncesine yazmak zorunda kalır. Venedik artık araya nüfuzlu kişiler koyarak sultanı deniz savaşından caydırma niyetindedir. Bunun için önce padişahın yeni damadı kullanılır. Czernin şöyle yazar : *Aynı gün Silâhdar Vezir, Padişah'a Venediklilerin lehinde sözler söyledi. Padişah ise onu azarlayarak şöyle dedi 'Atalarım, babam ve kardeşlerim ülkeler aldılar, ben ise daha hiç bir şey yapmadım. Şimdi sen beni caydırmak istiyorsun, öyle mi? Kardeşim (IV. Murad) Bağdat seferine çıktığında Venediklilerin yaptığını biliyorsun; Valona'yı aldılar, 17 kadırgamı yakıp mürettebatımı tutsak ettiler, kölelerimi serbest bıraktılar. Şimdi de Maltalılar kadırgalarımı alırken, onlara limanlarımı açtılar. Kardeşimin ve babamın sadık hizmetkârı kızlar-ağasını alıkoydular.' Bundan sonra sultan, Bostancıbaşına Silâhdar Veziri tutuklattı. Ama Padişahın 19 ocakta şehzade Osman'ı doğurmuş olan eşi, Silâhdar Veziri bağışlattı.»* Söylendiğine göre Venedikliler, istekleri yerine geldiği takdirde Silâhdar Vezire büyük para vaadinde bulunmuşlardı.

Padişah, kararından dönmedi. Czernin'in 30 Ocak tarihli notu şöyledir : *«Söylendiğine göre en eski vezirlerden olan Sinan Paşa, Asya'da toplanmış olan askerleri karadan Navarin, Koron ve Modon'a götürüp gemilere bindirecek; şimdiki padişahın kardeşi olan Murad'ın kardeşiyle evli olan Vezir Ahmet Paşa da bu donanma ile yola çıkacak.»*

Üç gün sonra Silâhdar, yeniden Padişahın gözdesi olmuştu : *«Bugün Padişah büyük bir kadırgayı tersaneden denize indirtti. Vezirleri ile önce tersaneye, sonra da damadı olan Silâhdarın bahçelerinde verdiği bir ziyafete gitti. Ayrıca yeni oniki kadırganın donatılmasını emretti. Öğrendiğime göre Venedik Balyozu, Cumhuriyeti adına, sırf deniz savaşının kara savaşına dönüştürülebilmesini sağlamak için, yitirilen kalyonlardan doğan zararın iki mislini ödemeyi önermiş.»* (2 Şubat 1645 tarihli not).

Sultan, ertesi günü çeşitli kişilere ait olan 800 küçük tekneye el koydurdu ve bunları nakliye gemileri olarak büyük filonun emrine verdi. Bu olayı 3 Şubat tarihinde güncesine kaydeden Czernin, çok

ilgi çekici olan «*emin bir yerden haber aldım...*» ifadesini kullanır. Bu ifade kendisine 27 Haziran 1644 tarihli talimatname ile verilen casusluk görevini (düşmanın malî ve askerî gücünün araştırılması, önemli kişilerin tesbiti, Babîâli'deki önemli iç olayların öğrenilmesi) başarılı biçimde yerine getirdiğini göstermektedir. Bu başarının kaynağını gerek 1616 yılında bayraklar ve davullarla şaşısalı biçimde gelişinin kendisine kazandırdığı şöhret, gerekse «*Osmanlı*» psikolojisini iyi tanınması oluşturmaktadır. Haberlerini doğrudan doğruya Sadrazam ve yine doğrudan doğruya Osman Paşa yoluyla elde etmiş olması, büyük bir olasılıktır. «*Emin yerden*» alınan habere göre, - Silâhdar'ın bağışlanmasından cesaret alan - Musa Paşa, Venedik lehine enerjik bir girişimde bulunur. Konuyu öneminden ötürü ayrıntılı olarak sunuyoruz. Czernin, 3 Şubat tarihinde güncesine sunları yazar :

«Emin bir yerden haber aldığıma göre Padişah, Vezir Mustafa Paşayı huzuruna çağırılmış. Musa Paşa, Osman Paşa'dan önce Budin'de görevli olup, epey kötü işler yapmış, Rakoczy'nin safında yer alarak onu desteklemişti. Sultan, onu filomun başına getireceğini söyledi; böylece Sultan'ın damadı olan Silâhdar, evde kalabilecekti. Bunun üzerine Vezir Musa Paşa, Sultana deniz savaşını bırakıp kara savaşına dönmeyen yararlarını anlatmaya başladı. Alman imparatoru, Padişahla savaşamayacak kadar zayıftı, çünkü Fransa, İsveç, Hollanda ve imparatorluk prensleri kendisine karşıydılar. Padişah kendisine izin verdiği takdirde, Musa Paşa gerek Sinan Paşa'nın (1594 Raab fatihi) gerekse o güne kadar başkaca bir vezirin aldıklarından çok daha büyük topraklar elde edebilirdi. Deniz savaşı nasılsa her zaman yapılabilirdi ve Padişaha denizlerde karşı koyabilecek kimse yoktu. Ama kara savaşı için şimdi tam fırsattı.

Sultan verdiği cevapta, Musa Paşa'ya böyle konuşmalarla kararına karşı çıkmamasını, Alman İmparatoru ile barış yapmaya karar verdiğini söyledi; kendisi tüm yaptıklarını Tanrıdan aldığı esin ile yapıyordu. Bu nedenle Musa Paşa kendisini kararından döndürmeye çalışmamalıydı. Söylendiğine göre Vezir, Padişahın sert tavrı karşısında başından korkmuş.

Musa Paşa'ya Venedikliler, Sultanı razı etmesi karşılığında 40.000 Duka altın vaad etmişlerdi. Sultanla konuşmak yürekliliğini göstereceğinden, bunun 10.000 i kendisine peşin verilmişti.»

Demek ki durum hâlâ bir kesinlik kazanmış değildi. Czernin, söyle devam eder : «*Aynı gün elçimizi, gerekli bütün yazıları görüp daha iyi bilgi edinebilmesi için Reisülküttâb'a yolladım, sonra da benim İstanbul'a varışından iki ay önce göreve getirilmiş olan Sadrazam'a yolladım. Reisülküttâb, elinden gelen yardımı yapacağını söyledi. Aynı gün İmparatorun Venedikteki elçisi Kont Slavata'ya cevap verdim.*»

Czernin'in 4 Şubat tarihli notuna göre, Venedik Balyozu Grillo adındaki birinci tercümanını, Venedik Cumhuriyetinden gelen cevap ile birlikte Sadrazama yollamıştı. Bu cevapta Venediklilerin, Padişah'ın ödünç kadirge ve başkaca gemi verilmesi yolundaki isteğini kabul edemeyecekleri, Sultanla yapılmış olan kapitülasyon gereği böyle davrandıkları, ama istenirse gemi yapabilecek ustalar yollayabilecekleri bildiriliyordu. Grillo'nun sadrazama verdiği ikinci bir yazıda ise Venedikliler 'savaş yardımı'ndan ne anlaşılması gerektiğini soruyorlardı. Bunu duyan vezir çok kızdı. Padişahın sırlarını ele vererek başını kaybetmek niyetinde olmadığını bildirdi. Tercümanı yumruklayarak dışarı attırdı.

Venedik elçisinin durumu bozuldukça, Avusturya imparatorunun elçisinin durumu düzeliyordu. Czernin ertesi günü (5 Şubat) büyük bir memnuniyetle şu notu düşmüştür : «*Ahmet Ağa (elçiye tahsis edilen refakat subayı) Bay Osman ve vezirin yanında çalışsan yüksek rütbeli biri, bana selâmlarını göndererek işimin iyi bir çözüme bağlanacağını bildirdiler. Ama şimdi herkes bayram hazırlıklarına başladığından, bayramda iki gün divan toplanmayacağından, sabretmem gerekiyordu. Bayramdan sonra Sadrazam tarafından kabul edilecektim.*»

«6 Şubatta Sadrazama üçüncü kez bir armağan yollayarak iyi ve sağlıklı bayramlar diledim. Oda bana selâm gönderdi ve bayramdan sonra çağıracağını bildirdi.»

«7 Şubat. Bayram başladı. Sultan güzel bir merasimle camiye (herhalde camiye tahvil olunan Aya Sofya) geldi. Bu arada 50 Hıristiyan kendisine yaklaşarak İslâmiyeti kabul ettiklerini bildirdiler.»

«8 Şubatta Polonyahların Tatarları yenilgiye uğrattıkları söylendi. Bugün Sultan, adamlarıyla birlikte Tophane'ye gitti.»

Daha sonra Sultan, Malta'ya kaçırılan kadirgasının öcünü korkunç bir şekilde aldı. Czernin'in yazdığına göre (11 Şubat) Selânik'-

teki Fransız konsolosunu zincire vurdurarak İstanbul'a getiren Padişah, Aya Sofya'da konsolosun başını kestirdi. Konsolos, ele geçirilen gemi hakkında Malta'ya bilgi vermişti.

Sabırsızlanan Czernin, 12 Şubat'ta Sadrazama iki tercüman gönderip ne zaman kabul edileceğini sorduğunda, kabul ertesi günü için kararlaştırıldı. Kabul edildiği günün akşamı Czernin, olanları güncesine geçirdi. Konuşmalar çok kötü başladı ve Czernin'e 16 Kasım 1644 tarihli, tartışmalı ilk kabulü hatırlattı. O kabulde sadrazam, 400.000 florin (iki kere 200.000 florin) talep etmiş, bu talebini de her on yılda bir 200.000 florin verilmesi gerektiği gibi yanlış bir gerekçeye dayandırmıştı. Bu gerekçe, 1606 tarihli Zitvatorok Antlaşmasındaki «*semel pro semper*» sözcüğünün ters yorumlanmasından kaynaklanıyordu. Ayrıca Sadrazam, Bocskay ve Bethlen'e (kaydı hayat şartıyla) bırakılmış olan, Yukarı Macaristan'daki yedi vilâyeti istemişti. Czernin, şöyle not eder :

«13 Şubat. Sadrazam tarafından kabul edildim ve konuşmalar çok uzun sürdü. Herkesi dışarı çıkarttık. İçerde yalnızca ben, sadrazam, elçi (Greifenklau), tercüman ve iki Alman kaldık.

Uzun süre herkes kendi tezini savundu. Çünkü sadrazam ne 200.000 florinden, ne de öteki taleplerinden vaz geçiyordu. Sonunda sadrazama ya bu taleplerin ertelenerek, on yıldan beri zımnen kabul olunmuş olan durumla yetinilmesini, ya da talimatımın sınırlarını aşmam mümkün olmadığı için, imparatorumun yanına dönmeme izin verilmesini, son sözümün bu olduğunu söyledim: Şerefli bir insan olarak, Size hiç bir şey borçlu olmadığımızı, eskiden Lâtince ve Türkçe olarak, sözlü ve yazılı yaptığım öneriye bağlı kaldığımı söylüyorum, dedim.

Sadrazam cevap olarak kendisinin henüz bir yıldan beri görevde olduğunu, onun için benim konuyu hiç kuşkusuz daha iyi bildiğimi söyledi. Ne var ki Sultan Murad (IV.) yirmi yıldır hakkı olan paraları istememekle kendisi zarara girmişti; şimdiki padişah ise bunları istiyordu. Ayrıca köylerin tazmini konusundan da söz edildi. Sonunda kendisinin imparatora on yıllık zımnî anlaşmadan söz etmesini kararlaştırdık. Çünkü barış uzatılmaksızın daha sekiz yıl süreceğinden, bu sekiz yıl içerisinde iki yüce hükümdar arasında barış müzakereleri yapılabiliirdi -. Ben hiç bir ard niyetim bulunmaksızın her iki hükümdara da hizmet ettim ve her iki ülkenin zavallı masum insanlarına barışı sağlamaya çalıştım. Tanrı da her iki tara-

fın yardımcısı olsun. Bu işler tamamlandıktan sonra Padişah tarafından kabul edilmem için de bir randevu istedim.»

Bu, 200.000 florin için yapılan mücadelenin ertelenmesi anlamına geliyordu. Bu mesele, 10 Ağustos 1664 tarihli ve yirmi yıl süreli Eisenburg (Vasvar) antlaşmasına kadar çözüme bağlanmadı. İmparatorun elçileri ile özel elçileri sürekli olarak üstü kapalı biçimde ileri sürülen bu vergi taleplerine karşı direnmek, bu arada - Viyana saray hazinesinin cebinden - yarı resmî ve resmî olmayan armağanlara para yatırmak zorunda kalmışlardır. (Karşılıklı teati edilen büyükelçilik heyetleri, yalnızca 1606 da Szöny'de kurulan karma sınır komisyonunca düzenlenen antlaşmaların tasdiki konusunda yetkiliydi.) Bu, aynı zamanda Avusturya'nın sürekli savunma durumunda kalmasının da bir belirtisiydi; bu tutumun yerini ancak 12 Eylül 1683 tarihinden sonra saldırı tutumu diyebileceğimiz bir davranış aldı.

Czernin'in en büyük hizmeti, Avusturya'nın 24 Ekim 1648 tarihli Vestfalya Antlaşmasına kadar olan çok güç döneminde Osmanlı İmparatorluğu ile bir kara savaşına girme zorunluluğundan kurtulmasıydı, çünkü Avusturya böyle bir savaşa dayanamazdı. Büyük bir ihtimalle sadrazam, Padişahın önünde durumu kurtarmak için Czernin'i son bir kez baskı altına almıştı. Sadrazam, Czernin'le çekişmesinde kazandığı küçük başarıyı Padişahın önünde savunabilmek için yeni müttefiklere ihtiyaç duyduğundan, kabulden bir gün sonra Czernin'e, askerî işlere bakan kazaskeri kazanmasını öğütledi. Czernin de muhtelif armağanlarla bunu hemen başardı.

Ve sonra ansızın Padişahın lütuf güneşi Czernin'in başı üzerinde doğar : «23 Şubatta sultan, oturduğum Kervansarayın yanından geçti, ısrarla binaya baktı, elini göğsünün üzerine koyup başını eğerek selâm verdi. Aynı akşam Venedik yoluyla Kont Trauttmannsdorff'a yazdım...»

4 Mart günü Sadrazam, kendisine mütercimini yollaması için Czernin'e iki kez haber gönderdi. Tercüman gelince, Czernin'in güncesindeki kayda göre Sadrazam şunları söyledi : «Önce bana, Sultan'm benimle birlikte dönecek olan Osmanlı elçisini atadığını bildirdi; bu elçi, Boşnak Yusuf Ağa idi. İkinci olarak ta sadrazam, 6 Mart Pazartesi günü onun tarafından, 7 Mart Salı günü de Sultan tarafından kabul edileceğimi bildiriyordu.»

Venedik elçisinin kendisinden talihli çıkan meslekdaşına insan olarak bağlılığını sürdürmesi, hatta Czernin'in görünüşe göre etkisi altında kaldığı büyük diplomatik başarısından ötürü onu tebrik etmesi, Venedik elçisinin lehine olarak kaydedilmesi gereken bir husustur. İşin içinde büyük bir ihtimalle yenilgiyi dışa karşı renk vermeksizin kabullenmek de vardır. Çünkü Czernin, 5 Mart tarihinde şöyle yazmıştır :

«*Venediklilerden, özellikle Venedik elçisinden büyük övgüler aldım. Elçi, böyle bir atmosferde buraya gelip te barış (İmparator) için bu kadar çok şey yapabilmiş olmamdan ötürü, benden talihli ve mutlu bir kişi düşünülemediğini söyledi. Yine elçinin söylediğine göre eğer ben gelmeseydim ve eğer kalyon işi de olmasaydı (burada büyük bir ihtimalle sultanı öç almaya iten gemi işine atıfta bulunulmaktadır), o zaman Venedikliler 3-400.000 Duka altını feda ederek savaşın kara savaşına dönüştürülmesini sağlamış olacaktı.*»

İlginç olan nokta şudur : İmparatorun ordusunun ana kısmını Güney Bohemya'daki Jankau'da yitirdiği ve İsveçlilerin Moravya'ya ve Avusturya'ya aktıkları gün, yani 6 Mart 1645 günü, Czernin Sadrazama yaptığı veda ziyaretinde büyük zaferini elde etmiştir. Bunu ertesi günü Sultan'a yaptığı ziyarette daha büyük bir zafer izlemiştir. Czernin, zaferini büyük bir gururla kaydeder :

«*6 Mart. En aşağı yüzelli iyi giyimli kişi ile birlikte, muhteşem biçimde Saraya, sadrazamın huzuruna gittim. Beni çok iyi karşıladı. Oturup elçinin ve iki mütercimim de huzuru ile her şeyi konuştuk. Konuşmamızda hazır bulunan mütercimler, Arap olan Yusuf Bey ile Halepli Jan Baptist'ti. Şerbetlerimizi içtikten sonra büyük bir nezaket gösterisi içerisinde birbirimizden ayrılıp kervansarayımıza döndük.*»

«*7 Mart. Sultanın huzuruna kabul edildim. İstanbul'daki bütün asker çağrılmıştı - ama silâhsız olarak gelmişlerdi - ve bugün divanda dörder aylık ücretlerini alıyorlardı. Divanda bir yağın halinde duran para, 6-800.000 Taler civarındaydı. Sayımdan sonra çeşitli silâh sınıflarına mensup olan askerlere dağıtıldı. Daha sonra benimle sadrazamın önüne gümüş bir masa kondu ve çeşitli yemekler ikram edildi. Yemekten ve konuşmalardan sonra divandan güzel bir locaya geçtim. Burada âdet olduğu üzere ha'atler dağıtılacaktı. Bu iş tamamlandıktan sonra Sultanın huzuruna çağrıldık. Ben bir çok kimseyle birlikte yürüyordum. O sırada sultanın dairesinden çıkan iki*

kapıcıbaşı, beni elimden tuttular, içeri sokup sultanın yakınına getirdikten sonra diz çöktürdüler, daha sonra da aynı odada, duvarın dibine götürdüler. Refakatçilerim olan elçi ile sekreteri ile dudaklarıyla yere degecek kadar eğilip selâm görevini yerine getirdiler. Daha sonra ben bir adım öne çıkıp bir nezaket konuşması yaptım. Birkaç ay önce imparatorumdan Sultana dostluk selâmları getirdiğimi, bildirilmesi gerekenleri yazılı olarak sunduğumu, bana çok nazik davranıldığımı, bunun için kendilerine teşekkür ettiğimi, eğer imkân bulabilseydim hemen geri dönüp kendi hükümdarıma majestelerinin sağlık haberlerini ve barış isteklerini bildirmekten büyük zevk duyacağımı, ama majestelerinin işleri buna imkân vermediği için belli bir süre burada kaldığımı söyledim. Şimdi benimle bir büyükelçinin gönderilmesini rica ettiğimi, sınıra kadar selâmetle varabilmem için gereken refakat maiyetinin verilmesini dilediğimi, Padişahın sayın büyükelçisinin de aynı ilgiyle karşılanacağından emin olunmasını rica ettiğimi bildirdim. Bunlara ek olarak majestelerine en iyi dileklerimi sunduğumu, sayın elçi Greifenklau'nun burada kalarak karşılıklı barış havasının muhafazasına katkıda bulunmaya çalışacağımı söyleyerek Sultandan ayrıldım.»

İmparatorun büyükelçisinin Sultan'dan ayrılması vesilesiyle düzenlenen bu büyük tören, Venedik balyozu Cavaliere Soranzo'ya rakibinin Venedik karşısında - ki kendisi de Venediklilerin davasını iyi savunmak için elinden geleni yapmıştı - kesin bir zafer kazandığını göstermişti. Czernin'in biraz aşağıda naklettiğimiz notu, Venedik elçisinin gerçekte rakibinin başarısı karşısında ne yapacağını bilemediğini göstermektedir. Venedik elçisinin, 16. yüzyılda kendini «*denizlerin kraliçesi*» diye nitelendiren vatani uğruna tüm yaptıkları boşa çıkmıştı. Czernin, şöyle yazar :

«*8 Mart. Çok sayıda kişi, din adamları ve başkaları, ziyaretime gelerek beni kutladılar ve imkânsız görünen bu işi (imparator adına barışın kabul ettirilmesi) başardığım için bütün Galata'da duyulan hayranlığı anlattılar. Söylediklerine göre Venedik elçisi öfkeyle ellerini başına vurmuş, böyle bir görevin nasıl başarılı olabileceğini sormuş, bu durumun devamlı kalamayacağını söylemiş.»* Czernin'in bundan sonra eklediklerinde «*Avusturya Mucizesi*» bir kez daha anılmaktadır : «*Tanrı benim aracılığım ile gerçekten bir mucize yarattı!*»

Bundan sonrası kısadır. Arkadan iyi bir etki bırakmak ve sa-raydaki imparator dostlarını elde tutmak için dağıtılan yeni armağanlardan sonra iş, Avrupalı meslekdaşlara veda ziyaretlerine kalmıştı. Bu arada elçi Rakoczy'nin durumu kötüydü. Çünkü Sultanın Yukarı Macaristan'daki tartışmalı yedi vilâyete ilişkin olarak ödenmemiş bulunan toplam 65.000 Duka altınına ilişkin talebini karşılayacak para elinde yoktu. Kurnaz Czer'nin, imparatorun hiç bir zaman toplayamayacağı bu alacağı Sultan'a temlik etmiş, bu yüzden de Sultanın gözünde büyük değer kazanmıştı. Bir sürü hazırlıktan sonra Czernin nihayet 29 Mart günü İstanbul'dan hareket edebildi. 1 Nisan tarihindeki büyük donanma gösterisinde hazır bulunma yükümünü, kısmen arkasından gelecek olan maiyetine ve Greifenklau'ya bırakmıştı. Czernin, 4 Nisanda Edirne'ye, 10 Nisanda Filibe'ye, 14 Nisanda Sofya'ya, 21 Nisanda Niş'e vardı. 25 Nisanda Morava nehrini geçti. 29 Nisanda Belgrad'a vardı : ertesi günü de oradaki Kaymakam Veli Ağa'ya (bu, aynı zamanda Budin'deki Hüseyin Paşa'nın kızkardeşinin oğluydu) büyük bir ziyafet verdi. 9 Mayıs'ta Esseg'e varmıştı (güncesine Esseg'ten atla iki günde Kanije'ye varılabileceğini yazmıştır.) 11 Mayıs'ta Mohaç'a, 16 Mayıs'ta da nihayet Budin'e vardı. Orada beş gün kalarak Macaristan-Avusturya sınırında görevli olan Hüseyin Paşa ile dostça görüşmelerde bulundu. Oradan ayrıldıktan sonra Türk büyükelçisi ile birlikte sınırda imparatorun bir komiseri tarafından karşılandı, Komorn ve Raab'a geldi. Altenburg ve Bruck an der Leitha'dan geçerek 29 Mayıs'ta Schwechat'a vardı, orada «*Ne yiyecek, ne içecek, ne de kayvanlar için saman*» buldu; Viyana'ya ne zaman gireceğini bildirecek kararın gelmesini beklemeye başladı. Nihayet 31 Mayıs'ta şunları yazabildi : «*Türk elçisi ile birlikte merasimle Viyana'ya girdim. Çok güzel karşılandım.*»

1 Haziranda imparator tarafından resmen kabul edilen Czernin, ona kendisine göndermiş olduğu, ama beklenmedik başarısından ötürü mührünü açmaya gerek görmediği gizli mektubunu iade etti. Mektupta büyük bir ihtimalle III. Ferdinand'ın barışı ne pahasına olursa olsun elde etmek için kabullendiği şaşılacak ödünler bulunmaktaydı. İsveçliler 24 Nisandan beri Briinn'ü kuşatmışlardı, ayrıca Viyana yakınlarında, Tuna geçişindeki mevzileri de tutmuşlardı. Velihaht Ferdinand (IV.)'a Graz'ta düzenlenen bir suikast ortaya çıkarılmış, hacı kılığında girmiş bir Fransız, üzerinde bir tabanca ve

bıçak olduğu halde, iki suç ortağı ile tutuklanmıştı. Czernin, kötü haberlerin birbiri ardına geldiği bir zamanda Viyana'ya varmıştı. Czernin, şöyle yazar : «17 Haziran. İstanbul'dan bay Natali geldi. Sultan bir çavuşu aracılığıyla Rakoczy'den imparatoruma hiç bir şekilde karşı çıkmamasını istemiş. Domenica ile kardeşi de oradaymışlar.» Pakoczy, Torstensohn'un Brünn önlerindeki kampından ayırmak zorunda kaldı. Ama bunu Sultan'dan üç kez buyruk geldikten ve Viyana'da başlangıç görüşmeleri yapıldıktan sonra gerçekleştirdi. 12 gün sonra Macaristan ve Brünn'den 12.000 asker geri çekildi. Torstensohn, askerlik onurunu yitirdi. 16 Aralık 1645 tarihinde Linz'te Rakoczy ile kesin barış antlaşması yapıldı. 1646 da İsveçliler bütün Avusturya'dan atıldılar. Sultan ile veziri sözlerini tutmuşlardı. Ama Girit savaşı Sultan İbrahim'e yaramadı. Başlangıçtaki yenilgiler (ada ancak 1669 da tamamen ele geçirilebildi) bir yeniçeri ayaklanmasına yol açtı; bu ayaklanmada Sultan sadrazamı feda etmek zorunda kaldı. Kendisi de canını yitirdi. Yerine geçin ve henüz reşit olmayan oğlu IV. Mehmet, valde sultanların yönetimi altında kaldı. İstanbul'da bunu izleyen huzursuzluklar, Avusturya'ya 1660 lara kadar her zaman tehlikede olan bir barış içerisinde yaşama imkânını sağladı. Bu arada her iki tarafta çarpışmalar da eksik olmadı. Osmanlı İmparatorluğu 1663/64 e kadar bir çok iç huzursuzluklara rağmen sonunda Köprülü reformları sayesinde hep avantajlı kaldı, şu ya da bu kaleyi eline geçirebildi. İlk kez 1 Ağustos 1664 tarihli St. Gotthard-Mogersdorf savaşı ile bunu izleyen 20 yıllık Vasvar mütarekesi (10 Ağustos 1664) Osmanlıların ağırlaşmış olan genişlemesini durdurdu. 12 Eylül 1683 tarihinde ise Avusturya'nın saldırı dönemi başladı.